

VAMMAISFOORUMI
Vammaisjärjestöjen yhteinen ääni



Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo@stm.fi

Asia: Lausuntopyyntö asiakasseteliä, henkilökohtaista budjettia ja suun terveydenhuollon yksikössä tuotettavia suun terveydenhuollonsuoran valinnan palveluja koskevista asiakirjamalleista

Vammaisfoorumi ry on 30 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 280 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta henkilöä.

Yleistä

Vammaisfoorumi korostaa vammaisyleissopimuksen 4. artiklan 3 kohdan velvoitetta: laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja, joilla yleissopimusta pannaan täytäntöön, tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset heitä edustavien järjestöjen kautta. Valmistelussa olisi ollut suositeltavaa olla mukana useampia vammaisjärjestöjä eri vammaisryhmien käytännön tilanteen ja vammaispalvelujen järjestelmän kokonaisvaltaisen tuntemuksen turvaamiseksi. Nyt muistiossa on vakavia puutteita sekä sisällöllisesti että teknisesti. Vammaisfoorumi yhtyy jäsenjärjestönsä Näkövammaisten liitto ry:n omassa lausunnossaan esittämiin kysymyksiin ja kannanottoihin.

Sote-palveluntuottajien korvaukset työryhmän työmuistio

Lausuntomateriaaleissa oli luettavana Sote-palveluntuottajien korvaukset työryhmän työmuistio, joka oli saatetekstien perusteella luonnos. Kyseinen muistio sisältää useita epäkohtia. Muistio oli lausuntomateriaaleissa PDF-tiedostoina, joka sisälsi runsaasti kuvia. Kuvien sisältämää informaatiota ei ollut avattu tekstissä riittävästi. Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa, että sosiaali- ja terveysministeriön on huolehdittava saavutettavuuden toteutumisesta.

Työmuistio on valmisteltu mm. haastattelemalla asiantuntijoita ja järjestämällä työpajoja. Muistion liitteenä on luettelo näihin osallistuneista organisaatioista ja henkilöistä. Vammaisfoorumi pitää huolestuttavana, ettei vammaisjärjestöjä

ole osallistettu YK:n vammaisyleissopimuksen 4 artiklan yleiset veloitteet 3 kohdan mukaisesti. Vammaisjärjestökentältä on haastateltavina ollut vain kaksi kehitysvamma-alan toimijaa. Tämä on riittämätöntä. Työpajojen osallistujissa ei ole ollut lainkaan vammaisjärjestöjen edustusta.

Luku 6: Budjetin arvon määrittämisen liukumamalli

Palveluntuottajien korvaukset -työryhmä esittää maakunnille yhtenä vaihtoehtona ottaa käyttöön ns. henkilökohtaisen budjetin arvon määrittämisen liukumamallin. Vammaisfoorumi on huolestunut siitä, että vammaiset ja vanhukset on mallissa niputettu samaan ryhmään ja heidän ajatellaan tarvitsevan samansuuntaisia palveluja ja elävän hyvin samankaltaista elämää. Vammaisten ja vanhusten niputtaminen yhdeksi kokonaisuudeksi on vakava ongelma, sillä kyse on kahdesta aivan erilaisesta ihmisryhmästä, joiden elämäntilanne ja yksilölliset tarpeet ovat aivan erilaisia.

Työmuistiossa on useita kertoja viitattu yksilöllisyyteen ja yksilöllisiin tarpeisiin. Tosiasiassa yksilöllisyyttä näyttää olevan hyvin vähän, sillä vammaisten elämä ja heidän tarvitsemansa palvelut on esitetty hyvin kategorisesti. Lisäksi ne on esitetty hyvin yhdenmukaisesti vanhusten palvelujen kanssa.

Vammaisfoorumi kysyy, miksi työmuistiossa on useaan kertaan viitattu Kelan etuuksiin. Mallilaskuissa aineistoon on sisällytetty Kelan etuuksien arvo. Muistiossa todetaan, että valtaosa henkilökohtaiseen budjettiin oikeutetuista saa ainakin yhtä Kelan etuutta. Lisäksi siihen on kirjattu, että Kelan etuuksien sisällyttäminen osaksi henkilökohtaista budjettia vaatisi monikanavarahoituksen purkamista ja olemassa olevien lakien täsmentämistä.

Sosiaali- ja terveysministeriö on työmuistiota laatiessaan sivuuttanut täysin sen, että Kelan vammaisetuudet on tarkoitettu aivan muuhun kuin vammaisen ihmisen tarvitsemien lakisääteisten vammaispalvelujen hankintaan. Kelan vammaisetuudet on tarkoitettu yleisiin vammasta aiheutuneisiin kustannuksiin sekä korvaukseksi vammasta aiheutuneesta haitasta. Niitä ei tule sekoittaa lakisääteisiin vammaispalveluihin eikä niiden järjestämiseen. Kelan etuudet on jätettävä kokonaan pois muistiossa esitetyistä mallilaskelmista, sillä ne eivät millään tavalla kuulu kyseiseen asiaan.

Vammaisfoorumi ei voi hyväksyä työmuistiossa esitettyä ajatusta, että joskus tulevaisuudessa Kelan etuudet olisivat osa henkilökohtaista budjettia.

Liukumamallissa on laskettu kustannuksia siten, että vammaisella ihmisellä on käytössään vähintään kolme vammaispalvelua tai Kelan etuutta.

Mikäli henkilökohtainen budjetti rajataan vammaisille ihmisille, joilla on vähintään kolme vammaispalvelua, huomattava osa näkövammaisista ja muulla tavoin vammaisista jää sen ulkopuolelle. Kun ensisijaisina palveluina esitetään ympärivuorokautinen asumispalvelu tai kotihoito, lähes kaikki

näkövammaiset ja suuri osa muulla tavoin vammaisista jää henkilökohtaisen budjetin ulkopuolelle.

Asiakirjamallien käyttö

Esityksen mukaan asiakirjamallien käyttö ei olisi maakunnille velvoittavaa vaan vapaaehtoista. Vammaisfoorumi esittää mallien käytön velvoittamista kaikkiin maakuntiin yhdenvertaisen kohtelun edellytysten takaamisen vuoksi.

Saavutettavuus ja esteettömyys

Kaikessa tiedottamisessa ja viestinnässä on varmistettava saavutettavuus ja monikanavaisuus. Digitaalisessa muodossa olevan informaation on oltava saavutettavaa eli sen on oltava käytettävissä ruudunlukuohjelmalla. Saavutettavuudesta on kirjaus mm. YK:n vammaisyleissopimuksen 9. artiklassa. Lisäksi on noudatettava Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (2016/2102) mukaisen kansallisen lainsäädännön vaatimuksia.

Mikäli materiaali on saatavilla kirjallisessa muodossa, se on oltava mahdollista saada myös vaihtoehtoisilla tavoilla. Näitä ovat pistekirjoitus, isokirjoitus, äänite ja saavutettava sähköinen muoto. Lisäksi näkövammaisen on voitava saada sama informaatio myös suullisesti asianomaisen tahon työntekijältä.

Yllä mainitut saavutettavuus ja monikanavaisuus koskevat myös asiakaspalautteen antamista sekä muistutuksen tai kantelun tekemistä. Samoin se koskee palveluntuottajien henkilöstön käyttämiä digitaalisia järjestelmiä ja muita vastaavia, sillä vammaisen ihminen voi olla myös palveluntuottajan työntekijä. On huomattava, ettei vammaisen ole aina automaattisesti asiakas, vaan hän voi olla myös työsuhteessa palveluntuottajaan.

Käytettävien tilojen on oltava esteettömiä. Näkövammaisten kannalta tämä tarkoittaa esimerkiksi valaistukseen ja kontrasteihin liittyvien seikkojen huomioon ottamista. Lisäksi tiloissa on oltava ihminen, jolta voi tarvittaessa pyytää opastusapua liikkumisessa ja asiointikohteen löytämisessä.

Palveluntuottajan henkilöstön kouluttaminen

Vammaisfoorumi muistuttaa, että palveluntuottajan on varmistettava, että henkilöstöllä on riittävä osaaminen vammaisuuden eri muodoista ja siihen liittyvistä asioista. Osaamisvaatimus koskee yhtäläisesti vakituista henkilöstöä, keikka- ja vuokratyöntekijöitä, alihankkijoiden henkilöstöä sekä harjoittelussa

olevia opiskelijoita. Tämän osaamisen hankkimisessa palveluntuottaja voi tehdä yhteistyötä eri vammaisjärjestöjen asiantuntijoiden kanssa.

Asiakassetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla tuotetut palvelut

Hallintopäätös on maakunnan tärkein työväline palveluntuottajien ohjauksessa. Tämän vuoksi sekä asiakassetelin että henkilökohtaisen budjetin kohdalla tulee uusien järjestämistapojen myötä varmistaa asiakkaan ymmärrys siitä, mikä palvelu on maksutonta, mistä palvelusta veloitetaan asiakasmaksu ja mikä on vapaaehtoista omakustanteista lisäpalvelua. Mikäli henkilökohtaista apua toteutetaan asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin avulla, on huomattava, että silloin niiden on katettava myös esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan matka- ja majoituskustannukset työ- tai vapaa-ajanmatkojen osalta sekä muita henkilökohtaisesta avustajasta aiheutuvia kustannuksia. Vastaava koskee luonnollisesti myös työnantajamallilla toteutettavaa henkilökohtaista apua.

Asiakkaalla tulee jatkossakin olla vahva oikeus asiakasmaksujen määräytymisen ymmärrettävään selvitykseen. Tärkeää on, että maakunnat käyttävät valvonta- ja tarkastusoikeutta asiakasmaksuihin liittyvissä asioissa.

Asiakkaan asema sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaana

On välttämätöntä varmistaa maakunnan asiakaspalautejärjestelmän toimivuus, saavutettavuus ja anonymiteetin säilyminen. Nämä on varmistettava myös silloin, jos vammainen asiakas antaa asiakaspalautetta suullisesti. Asiakkaan aseman on oltava korostuneemmin ilmaistuna asiakirjamalleissa, erityisesti palvelun mahdollisissa virhe- tai häiriötilanteissa. Tämä koskee myös asiakkaan oikeutta suoraan tiedonsaantiin ja palvelun vaihtoon palvelun häiriötilanteissa.

Helsingissä 15.6.2018

VAMMAISFOORUMI RY

Sari Laiho
puheenjohtaja

Pirkko Mahlamäki
pääsihteeri

Lisätietoja: pääsihteeri Pirkko Mahlamäki, pirkko.mahlamaki@vammaisfoorumi.fi,
puh. 044 567 9077.